

ALOIS HYNEK

KDYŽ GEOGRAFIE, PROČ NE I REGIONÁLNÍ?

A. Hynek: *If Geography, why not Regional?* Sborník ČSGS, 93, 2, p. 121–128 (1988). — The paper deals with the conception of regional geography based on the knowledge of representation, links with the regional spatial level of the landscape sphere. The problems of formalization, methodology and content are discussed. Georegions, geosystems, and landscapes are considered as key concepts of geography, reflecting the geographical reality, social relevance of geography. Geographical knowledge should be used for a sustainable socioeconomic and ecological development in cultural landscape solving also regional problems.

1. Úvod

V rozhledové části našeho Sborníku uveřejnil J. Demek esej *Lesk a bída regionální geografie* (6), který navazuje na obdobný esej V. Häuflera (7). Jelikož J. Demek v poslední větě vyzývá k diskusi, předkládám své názory rovněž ve formě eseje a předpokládám, že nezastává postoj poručíka Scheisskopfa z Hellerovy Hlavy XXII (8). Balzacovský název eseje J. Demka by si snad zasloužil z mé strany podobný název, třeba *Velikost a pád regionální geografie*. Jenže jsou tu i domácí jiráskovské názvy na téma postavení regionální geografie: Proti všem? Mezi proudy? Bratrstvo? či dokonce: *Temno?* Z Čech až na konec světa? Nevím který, tudíž volím zcela jiný.

Situace s regionální geografii sice není růžová, ale také ne tragická. Ostatně i u nás jsou pracoviště, nejen jednotlivci, která se jí nevzdala. Na univerzitách se stále přednáší, spíše však panuje zmatek u učitelů zeměpisu na základních a středních školách, jimž byla rozmlouvána, ba označována za něco překonaného, aniž dostali něco lepšího. Jak např. ukázal seminář 4. 11. 1987 v Brně, pořádaný krajskou pobočkou ČSGS a KPÚ, čeká nás hodně práce ve vysvětlování skutečné a požadované pozice regionální geografie v rámci školské geografie. Pokud je totiž něco s regionální geografii v nepořádku, tak si za to můžeme my geografové, a to všichni, sami. Podívejme se např. jaké nedozrnlé škody, přesněji jeho extrémní interpretace, způsobil Whittlesey (16) svou negací objektivní existence regionů. I progresivní sborník *Models in Geography* (10) editovaný geografy-novátory Chorleyem a Haggettem, v této linii pokračoval. Na druhé straně nebyly u nás přijímány k recenzi monografie zdůvodňující objektivní existenci regionů.

A tak negeografové bez zábran regionalizují, zatímco geografové váhají nad údajnou neobjektivností regionalizací, potažmo regionální geografie, jakoby něčeho primitivního. A nejsou dávno doby, kdy byli geografové zabývající se regionální geografii označováni za špatné geogra-

fy ... Celá záležitost dospěla tak daleko, že tvrdíme, že se dobrou regionální geografii znovu učíme dělat. Nicméně není jasné, jde-li v případě naší současné regionální geografie o lesklou bídu, či o bídný lesk, kdy pod ním může jít o cennou disciplínu, která od ostatních geografických disciplín nejen bere, ale hojně jim sama může poskytnout. Od klasické regionální geografie, která by měla v našem arzenálu zůstat, bychom mohli mj. přejít k problémově, úlohově orientované regionální geografii. Kolektiv geografů vedený O. Bašovským tak ostatně pracuje. Našly by se i další příklady: geografický výzkum jiných okresů, slaďování socioekonomického rozvoje a ochrany přírody v regionech různých řádů, hierarchických úrovní.

Rád v úvodu prozradím, kvůli srozumitelnosti, svá východiska. Opírám se v chápání přírody o pojetí, jež u nás nejlépe vystihl J. Zeman (17). V případě socioekonomické sféry mne především zajímá socialistická fáze komunistické socioekonomické formace a z řady prací mohu uvést inspirující monografii K. M. Bostandžjana (3). Jako přívrženec informatiky jsem silně ovlivněn sérií Kybernetika — neohraničené možnosti a možná omezení vydávané spolu s ročenkami Systémnyje issledovanija nakladatelstvím Nauka v Moskvě. Jako nosné směry se mi i pro geografii jeví: poznatkové systémy, synergetika, umělý intelekt, situační řízení, heuristika, intelektuální komunikace, reprezentace poznatků aj. Pokud jde o vlastní geografii, tak se především opírám o geografickou dílnu, v níž působím a která v publikacích volí akronymum GEWOBRUN (Geographical Workshop of the Brno University). Rád se samozřejmě hlásím ke svým učitelům. Mám další poznámku: srovnám-li rozvoj krajinné ekologie, v níž též pracuji, a geografie v uplynulých 15 letech, tak bohužel vyznívá pro ekologii, nikoliv pro geografii. Zde je podle mého názoru rozdíl mezi nosnou a relativně útlumovou vědní disciplínou. Řada geografů to nechce slyšet, my ostatní hledáme řešení. Soudím, že regionální geografie může pomoci celé geografii, jakož i společnosti.

2. Co je regionální

Studujeme-li profilující studie J. Demka (5) a L. Mičiana (12), pak u nich najdeme shodné zaměření geografie na výzkum krajinné sféry. Tuto krajinnou sféru hierarchicky člení na úrovně: globální, regionální, chorickou a topickou. Je v tom i kus zahraniční provenience, ale to není podstatné, spíše to znamená určité potvrzení. Z takového pojetí vyplývá, že regionální geografie by se tudíž měla zabývat právě regionální úrovní krajinné sféry. Jsou však tací geografové, kteří se od krajinného zaměření geografie distancují. Nemám nic proti tomu, že se někteří geografové krajinou nezabývají, ale nesouhlasím s jejich negativním názorem na geografický výzkum krajiny. Nebrání rozvoji geografie kromě jiného právě taková netolerance? Pokračujeme však v předcházející linii. Neuznáme-li identitu úrovně regionální geografie a regionální úrovně krajinné sféry, pak jsou buď zmíněné prostorové úrovně vymezeny vadně, nebo jen proklamativně, bez realizace.

Osobně mám na zmíněné prostorové úrovně odlišný názor, který považuje chorickou a regionální úroveň za identické. Soudím, že označení chora lze používat ve výzkumu krajiny a ve fyzické geografii, ale nikoliv v geografii socioekonomické. V té jsou úrovně: lokální, regionální a globální. Odpovídá to i realitě globálních, regionálních a lokálních

problémů lidstva. Tak jak se mluví o regionalistice, tak se již začíná psát o globalistice. Jen výjimečně na to geografové alespoň reagují. Na druhé straně je možné hovořit o regionálním výzkumu krajiny — jsou přece chráněné krajinné oblasti, což jsou u nás vesměs mezochory. Ale i fyzická geografie má své regionální subdisciplíny.

Detailní studium prostorových úrovní krajinné sféry ukazuje, že existuje nepřetržitá škála hierarchie prostorových jednotek. Jejich rozlišení nemůže být libovolné; předně musíme vycházet z praxe využívání přírody. Názvy tratí a krajín na starých mapách jsou vodítkem, stejně jako v negativním smyslu současná blokáce pozemků v těch případech, kdy byla provedena necitlivě. V analýze pak pokračujeme studiem prostorových struktur v návaznosti na procesy, prostorové obrazce, jejich hierarchii — velikost a složitost. Mám-li předložit detailnější členění pro regionální fyzickou geografii, tak deklarativně dávám přednost megachorám na subglobální úrovni, na ně navazují makrochory v subdimenzích poly-, semi-, mono-, jinak: soustavy, pod-soustavy, provincie, dále jsou to polymezochory a monomezochory — subprovincie a celky, a konečně mikrochory: poly-, mono-, možná i semi? — podcelky a úseky, které uzavírají chorickou regionální úroveň. Nejmenšími jednotkami jsou polysynchory, monosynchory a synergie (Hynek, 9). Tyto jednotky používá GEWOBRUN i ve výzkumu krajiny, ale nejsou to jediné prostorové krajinné jednotky.

Uvedený návrh je součástí širší koncepce, není definitivní, ale je velmi potřebný, poněvadž každá úroveň je současně specifická. Znamená to, že je třeba předem říci, budeme-li zkoumat monomakrochory či polymikrochory atd. Souvisí s tím dále i určité mapovací měřítko. Nejmenší jednotky mapujeme v měřítkách 1 : 10 000 a větším, mikrochory v měřítkách 1 : 25 000 až 1 : 100 000 atd. Je obecně známo, že se změnou skupiny měřítek tematických map se mění jejich koncepce, obsah i náplň. To platí jak pro kartografii, tak pro geografii, neboť na mapě reprezentujeme geografické poznatky. V současné době se např. ve výzkumu koordinovaném V. Gardavským považuje výzkum okresů za mikroregionální úroveň a není bez zajímavosti, že na této úrovni lze mapovat mikrochory: fyzickogeografické i krajinné. Nejde nicméně o mechanické skládačky, ale o zachycení synergetických vazeb mezi složkami a také o synchorické vazby mezi celky: jednocestné, dvoucestné, plynulý či kontrastní kontakt, prostorové palety, mozaiky, gradienty, sítě, vektory, linie atd.

Přejdeme nyní k vlastním geografickým regionům, které L. Mičian označuje za totálně geografické. Již před časem jsem pro ně začal používat termín georegiony, někdy jsou označovány jako komplexní regiony. Jde-li o prostor charakterizovaný jednou složkou, navrhuji termín region, např. půdní region, při více složkách, ale ne všech, termín semiregion, resp. semigeoregion. Vztahem termínů georegion, krajina a geosystém jsem se zabýval v úvodní studii fyzickogeografické sekce Sborníku XVII. sjezdu ČSGS v Ostravě (9). Od neznámého geografa, jemuž tímto děkuji, jsem obdržel v této souvislosti delší báseň, z níž odcituji:

„... Tak jsme ji stále obcházeli
nevšímajíce si předností
na každém rohu často stáli
hledajíce nové známosti.

Postava, šat byl nemoderní,
tohle se přece nenosí,
my byli jí jen málo věrní
a trápilli ji excesy...”

Přes toto, doufáme, dobře míněné varování, se pustím do vymezení georegionu. Deklarativně jej lze chápat jako působnost, prostorový rozsah integrity přírodních a socioekonomických procesů. Na regionální úrovni jde o netaxonomický termín, který lze určitými adjektivy, jako je mikro-, makro- atd. taxonomicky specifikovat. Obecně geograficky je však georegion termínem taxonomickým, vázaným na regionální úroveň krajinné sféry.

Představuje-li v teorii umělého intelektu deklarativní koncepce fixaci v dostupné struktuře, tak se mi současně jeví nosné použití procedurální koncepce vymezení georegionu. V čem spočívá? V určení způsobu získání poznatků, posloupnosti operací identifikace georegionů. Volím zde postup využívající metodu výzkumu složitých systémů ve smyslu V. M. Sergejeva (15). V identifikaci georegionu je třeba začít od poznatků, od znalosti obsahu, od obsažené informace v návaznosti na formální přístupy. V nich, mimochodem, nevystačíme s disjunktivní logikou, sáhneme zřejmě po 'fuzzy sets', intelektuální komunikaci, kterou považuji spolu s kartografickou prezentací geografických poznatků za velmi efektivní základ týmové práce. Zůstává ale řada otázek, jež naše geografie ignoruje: např. Berryho návrh teorie obecného pole prostorového chování pro vymezení georegionů, koncepce Alajeva (2, 1). Zatím se schováváme za údajnou objektivitu vybraných statistických veličin zpracovávaných metodami, jejichž základ je odlišný od geografického základu.

3. Kde jsme? Kam směřujeme?

Po nadšení možnostmi uplatnění teorie systémů v geografii přišlo koncem 70. let vystřízlivění dané složitostí realizace v geografii, a tak bychom dokonce mohli zahájit další diskusi na téma: lesk a bída geosystémů. Koncem 70. let nastalo v české geografii neblahé období konverze geografie a kartografie, jež prosazovali někteří kartografové. Geografové se přitom kartografy nestali, stejně jako ti se nestali geografy. Jako geografové bychom jednou provždy měli říct, že spolupráce s kartografy je pro nás důležitá, ale nesmíme připustit, aby kartograf byl považován i za kompetentního ve fyzické, socioekonomické či regionální geografii. Dnes doháníme čas ztracený konverzí s kartografii.

Vraťme se však ke geosystému: ten se stával vším, čímž ztrácel heuristickou roli. Nyní jsme vstoupili do období, jež si dovoluji nazvat 'albertovské' a měli bychom v něm vyzkoušet jeho silné stránky, ale současně myslet na období 'postalbertovské'. Spirála vývoje geografie se rozvíjí dál, ale rozevívá se, takže i větší rychlost na dráze neznamená rychlejší vertikální přírůstek. Mluví-li V. Gardavský o diskontinuitách v naší geografii, tak sám je vidím i v dílčích absolutizacích, jimž je přisuzována obecná platnost. Univerzální geografický intelekt jedince či skupiny je mýtus, vládnou konkrétní intelekt, žel, ne vždy na bázi spolupráce.

Nevidím důvod, proč se vyhýbáme vyjasnění tří nejnosnějších geografických koncepcí: geosystémové, krajinné a georegionální. Jsou totiž komplementární, nezaměnitelné, potřebné a jakékoliv potlačení jedné z nich je na škodu celé geografii. Potřebujeme více kontextového způsobu myšlení. Složkové disciplíny jsou stejně potřebné, otázkou je míra rozvoje rozdílných geografických disciplín. Stejně tak je nesmyslné odmítat možnosti geografie v ekologických výzkumech, jež se nyní

stávají svrchovaně sociálními. Přílišná vazba ekologie na biologii je dnes překonaná. Naše socioekonomická geografie nám zde zůstává dlužna. Přitom jejím objektem je socioekonomická formace a z tohoto pojetí je třeba hodnotit britské *social a human geography*, což nejsou vůbec identické disciplíny. Takže našimi geografy někdy proponovaná sociální geografie musí být jasněji specifikována. To je ale problém překladů, jak o tom svědčí překlad názvu Johnstonovy monografie do ruštiny (11).

V případě fyzické geografie se někteří geografové domnívají, že jde o geografii nikoliv fyzickou, ale fyzikální. My se však hlásíme k řeckému základu *fysis* — příroda, a ta je v naší krajinné sféře buď živá nebo oživená. Jen v úrovni abstrakce je možná tzv. anorganická geografie (sic!). Je nezbytné přijmout současnou etapu vývoje krajinné sféry jako noosferickou: její sendvičovou metaforu jsem podal ve studii (8).

4. Formalizace, metodologie — možnosti a omezení

V české geografii se již řadu let prosazuje 'metodologická vlna' spojená s kvantifikací, formalizací, modelováním, hledáním normativních metodik atd. Metodologii geografie je třeba pěstovat, ale nepovyšovat přitom dílčí techniky geografického výzkumu na úroveň geografické explanace. Všichni se shodujeme v tom, že objekt i předmět geografie jsou velmi složité, činíme tak až plačtivě, jakobychom se předem omlouvali za nezday v řešení, ale současně chceme, aby vše v geografii bylo jednoduché a srozumitelné. Řada geografů přitom vidí idol ve formalizaci, která nemá často požadovanou souvislost s obsahem a stává se samoučelem. Vrcholem je označení počítače za symbol pokroku v těch případech, kdy se tím doslova maskuje slabý geografický obsah. Aby mi bylo rozuměno: jsem pro formalizaci i počítače, ale v jejich kompetentní působnosti bez absolutizací.

Tak jako je metodologie potřebná, ale v návaznosti na předmět výzkumu, tak je formalizace možná jen ve spojení s věcným obsahem geografie. Formalizace je redukcí složitosti reality, která složitou zůstává dál, naše zobecnění, abstrakce bez návaznosti na obsahnou reprezentaci nemohou být úspěšné. Pracujeme v řadě případů i s poznatky obtížně formalizovatelnými a nechceme-li dodávat matematické symboly jen pro ozdobu či omráčení čtenáře, tak nám pomohou i neostře pojmy a neúplná informace. Přitom dobrá teorie je možná i s neostrými pojmy. V případech složitosti, jak uvádí V. M. Čelnokov (4), může být celostní intuitivní úsudek o podstatě otázky hodnověrnější než 'dokázaný', logický a obecně diskurzivní, zachycující jen malou část složitosti. Dospěje-li geograf faktorovou, shlukovou, komponentní aj. analýzou při drastické redukci reality k závěru, že existují údolní nivy, terasy apod., tak je to ukázkou postupů, jimiž se mělo dospět ke zcela jiným výsledkům. Pokud se k nim nedospělo, tak byly buď aplikovány nevhodně, nebo se pro řešení takových úloh nehodí. Nestojí totiž na dobrých geografických poznatcích. K tomu je třeba dodat, že potřebujeme takové geografické poznatky, jež budou mít uplatnění ve společenské praxi.

5. Geografická konceptualizace

Spočívá v odborníkovi srozumitelném vyjádření předmětu a úloh řešených v geografii, v takové reprezentaci poznatků, která postihuje

hloubkové struktury předmětu a úloh, v určení operací, jimiž budeme měnit stav našeho modelu předmětu a úloh, vědění, ve vymezení konceptuálního jazyka, který nám umožní pochopení, rekonstrukci skrytých významových struktur. Je zřejmé, že jde o celý konceptuální systém, který je způsobilý modifikovat prostor, v němž působí, jakož i modifikovat sám sebe. Jde také o logiku operací, která je proměnlivá v závislosti na typech úloh a má smysl v nalezení kontextů i význam daný cílovostí. Není zde řešení problému určité povrchnosti geografie? Určité skepse negeografů ke geografii? Možnosti pro negeografy geografii se zabývat bez geografické průpravy?

Otevřeně je nutné hovořit o takových postupech, jimiž se zabýváme skrytě, např. vstupními syntézami ještě před analýzami, přiznáním neúplnosti poznání v řešení některých úloh, docenění erudice i intuice, iterace při identifikaci georegionů, jež nejsou přiznáními znehodnocujícími.

Pro konceptualizaci je možné použít formy semiotického modelu v pojetí D. A. Pospělova (13), který zahrnuje bazové prvky, syntaktická pravidla, axiomatický systém a sémantická pravidla. V současné době experimentujeme takový postup na studiu prostorových situací (9). Ale můžeme konceptuálně obohatit i teorii geosystémů, bez nichž není možná dobrá regionální geografie. Při konzultacích s profesionálními geografy se ukázala nosná struktura přístupu k systémům podle V. N. Sadovského (14):

$S = \langle W, M, P, R, \alpha, S/O, h, E, G, B, I, C \rangle$

S... objekt výzkumu, W... celistvost, M... prvky, P... vlastnosti, R... vztahy, α ... vztahy s jinými systémy, subsystémy, prvky, S/O... struktura/organizace, h... hierarchické uspořádání, E... interakce s okolím, G... cíle systému a subsystémů, B... chování, včetně vývoje, I... informační aspekt systému, C... řízení systému založené na obíhající informaci.

Nevidím osobně důvod, proč by georegiony nemohly být chápány jako geosystémy, přičemž tato spojitost může být prospěšná, a to oboustranně. Autorem formulovaná možnost, ba nutnost relací termínů georegion, geosystém, krajina není izolovaná. Na semináři GGÚ ČSAV v Brně 9. 9. 1987 obdobnou otázku položil K. Kirchner. Kromě studie (9) mohu předložit řešení inspirované Leninem formulovanou dialektickou cestou poznání: začneme regiony, od nich postupme ke geosystémům a od nich dále ke georegionům, jež by měly být reálnými časoprostorovými segmenty pro sladování socioekonomického a ekologického rozvoje v rámci skutečně kulturní krajiny.

6. Georegiony jako předmět regionální geografie

O regionální geografii se často a důrazně tvrdí, že je vědou idiografickou, navíc se takovému tvrzení dává pejorativní nádech. Idiografičnost regionální geografie neznamená, že je vědou jen idiografickou, není totiž tak jednostranná. Běžně pracujeme s typologií regionů, s generickými regiony. Každý region, semigeoregion i georegion má znaky, vlastnosti, procesy atd. jak jedinečné, tak zvláštní a obecné. Jejich vzájemné proporce nejsou konstantní, jedinečnost není vada, stejně jako obecnost.

Jiným rysem georegionů je to, že růstem počtu složek, což je ale jen poznávací úloha, nikoliv otázka věcného obsahu, reality, narůstá jejich jedinečnost, stejně jako vyšší hierarchická úroveň, nicméně to jsou věci známé z běžné logiky. V kontextu hierarchie georegionů jedinečný georegion vyššího řádu zahrnuje často specifické až uniformní georegiony nižšího řádu. Údajný primitivismus regionální geografie je při těchto úvahách často zaměňován za empirickou úroveň poznání a jak je vidět, jde o odpovědi na otázky vůbec nikoliv primitivní.

J. Demkem (6) správně zdůrazňovaná potřeba rozvíjení metodologie regionální geografie by měla, podle mého názoru, vést k rozvíjení teoretické regionální geografie. Je vůbec možná teoretická geografie bez teoretické regionální geografie? Přitom teoretické úrovně a empirické by měly být sepnuty praktickou úrovní geografie, označovanou jako geografie aplikovaná, konstruktivní apod. Odtud je jen krůček k přechodu od geografie konstatující ke geografii kreativní: od znalosti věcí jak jsou, ke znalosti věcí jak by měly být. V tomto kontextu představují georegiony časoprostorové vymezení působnosti integrity přírodních a socioekonomických procesů, s dominancí sociálních zákonitostí na mezoúrovni makrosvěta, v určité prostorové formě, obrazu, mapově identifikovatelnému.

O hranicích georegionů je možné vést spory, klást dílčí tematické mapy na sebe, sestavovat vektory dat, hledat jádra, hlavní faktor atd. To jsou jen techniky, jež bez znalosti obsahu selžou. Je ale faktem, že pro geografy bývá obtížné vyjádřit geografické poznatky, ne data, mapově. Pro kartografy by to naopak mělo být hračkou, ale problémem jsou pro ně obsažné poznatky. Řešení? Jako geografové potřebujeme získat i kartografickou erudici pro reprezentaci našich poznatků. Jiným faktem je smutná skutečnost, že stále přibývá specialistů—geografů na metody výzkumu, na úkor znalců georegionů. Jistě, nelze to odtrhovat, ale geografové dnes více sedí v kancelářích, než by pracovali v terénu. Že by už fungoval „dálkový průzkum“? Dává se přednost snadněji získatelným poznatkům, vyvinutí metodik, modelů, interpretacím nikoliv k realitě, ale k abstrakcím, modelům. Právě ty potřebujeme interpretovat empiricky a prakticky v kontextu explanace.

Georegiony se vyvíjejí, mají svou genezi, často polygenezi, dynamiku, fluktuace, disipativní struktury, změny vůbec, své prahy, trajektorie, po nichž se vyvíjejí v případě působení člověka. Na jedné straně nám roste uniformita sídlišť, bloků pozemků, lesů, chatových osad, ale to není tendence jediná a trvalá, absolutní. Krajina se současně stává polyfunkční a lokálně roste její diverzita, což se promítá i do integrity georegionů. Musíme si ještě položit další otázky: jaká bude trajektorie georegionu v budoucnosti? Jak budeme sladovat socioekonomický a ekologický rozvoj? Jaké mají georegiony cíle? Příroda sama je nemá, georegionům je určují lidé, nikoliv volně, ale také ne striktně.

7. Závěr

Neměli bychom si plést geografii jedinou a jednotnou, budme jednotní v jejím povznesení. Ne ale uniformně a normativně současně. V rozvíjení regionální geografie budme nesmiřitelní k diletantismu omlouvanému spěchem, silnými jedinci, údajným tlakem praxe atd., což není ničím jiným než dlážděním cesty k úpadku. Neignorujme re-

gionální znalce, nelze totiž vše znát z velkých měst. Respektujme jedinečnost i specifika georegionů, lidi, kteří v nich žijí, právě pro ně by měly být rozvíjeny. Připravme se na to, že ne všichni chtějí žít ve vyvinutých georegionech: problémy s ekologickými situacemi činí i tzv. útlumové georegiony atraktivnějšími. Co dnes naléhavě také potřebujeme jsou syntézy — krajinné, geosystémové i georegionální, znalost území. Na regionální geografii si nemůže činit monopol jiná část geografie, je totiž svébytná, byť kontextová. Nelze ji redukovat na územní plánování či plánování oblastní, jež ale bez regionální geografie není dost dobře možné. Hlavně potřebujeme od regionální geografie takové poznatky, které jsou použitelné v praxi při řešení úloh.

Mám zde jeden znepokojující výrok G. K. Chestertona: „Šílenec je ten, kdo ztratil vše kromě rozumu“. Proto asi jsou nutné eseje, různorodost názorů, bohatost přístupů. Jsme svým způsobem orchestr, zřejmě bez dirigenta, a každý z nás hraje na nějaký nástroj — ale noty bychom měli mít stejné...

Literatura:

1. ALEJEV, E., B.: Socialno-ekonomičeskaja geografija: Ponjatijno-terminologičeskij slovar. Moskva, Mysl 1983, 350 str.
2. BERRY, B., J., L.: A Synthesis of Formal and Functional Region Using a General Field Theory of Spatial Behavior. In: Spatial Analysis, ed. B. J. L. Berry, D. F. Marble. Englewood Cliffs, Prentice Hall Inc. 1968, str. 419—428.
3. BOSTANDŽJAN, K., M.: Ekonomičeskij i socialnyj progress pri socializme. Moskva, Ekonomika 1986, 183 str.
4. ČELNOKOV, V., M.: K operacionalizaciji ponjatija celostnosti v predstavlenii znani. Sistěmnyje issledovanija — ježegodnik. Moskva, Nauka 1986, str. 103—112.
5. DEMEK, J.: Teoretická geografie. Praha, SPN 1984, 220 str.
6. DEMEK, J.: Lesk a bída regionální geografie. Sborník ČSGS, 92, Praha, Academia 1987, č. 2, str. 119—123.
7. HÄUFLER, V.: Esej o geografii, jednotné a regionální. Sborník ČSGS, 87, Praha, Academia 1982, č. 1, str. 23—30.
8. HELLER, J.: Hlava XXII. Praha, Naše vojsko 1985, 460 str.
9. HYNEK, A.: (Fyzicko) geografická heuristika. In: Sborník referátů k XVII. sjezdu ČSGS v Ostravě, ed. V. Gardavský, V. Kříž, Brno, GGÚ ČSAV 1987, sv. 1, str. 38—53.
10. CHORLEY, R., J., HAGGETT, P.: Models in Geography. London, Methuen 1977, 816 str.
11. JOHNSON, R., J.: Geography and Geographers. Ruský překlad 2. vydání, Moskva, Progress 1987, 368 str.
12. MIČIAN, L.: Niektoré všeobecno-geografické problémy. In: Zemepis pre stredné školy. Bratislava, SPN 1982, str. 185—205.
13. POSPELOV, D., A.: Situacionnoje upravlenije: teorija i praktika. Moskva, Nauka 1986, 285 str.
14. SADOVSKIJ, V., N.: Problemy filosofskogo obosnovanija sistěmnych issledovanij. Sistěmnyje issledovanija — ježegodnik. Moskva, Nauka 1985, str. 32—51.
15. SERGEJEV, V., M.: Isskustvennyj intelekt kak metod issledovanij složnych sistěm. Sistěmnyje issledovanija — ježegodnik. Moskva, Nauka 1985, str. 116—129.
16. WHITTLESEY, D.: The regional concept and the regional method. In: P. James, C. F. Jones, eds., American Geography: inventory and prospect. Syracuse 1954, str. 19—68.
17. ZEMAN, J.: Filozofie a přírodovědecké poznání. Praha, Academia 1985, 160 str.

(Pracoviště autora: katedra geografie, přírodovědecká fakulta UJEP, Kotlářská 2, 611 37 Brno.)

Došlo do redakce 16. 11. 1987.